

BRIBERY (NOT ONLY) FROM THE POINT OF VIEW OF THE NEW CRIMINAL CODE

ÚPLATKÁŘSTVÍ (NEJEN) Z POHLEDU NOVÉHO TRESTNÍHO ZÁKONÍKU

VĚRA KALVODOVÁ

Právnická Fakulta Masarykovy Univerzity Brno, Česká Republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá vybranými problémy korupce a úplatkářství z pohledu nového trestního zákoníku a evropských právních nástrojů. Pozornost je zaměřena zejména na rozšíření dosahu skutkových podstat přijetí úplatku a podplacení i na oblast podnikání a rovněž na institut účinné lítosti.

Key words in original language

Korupce, úplatkářství, trestní zákoník, rámcové rozhodnutí, účinná lítost, soukromý sektor, podnikání.

Abstract

This article deals with selected problems of corruption and bribery from the point of view of the new Czech Criminal Code and also European law. In particular it is focused on bribery in the private sector and also on special provision on repentance.

Key words

Corruption, bribery, Criminal Code, Framework Decision, repentance, private sector, enterprise.

1. ÚVODEM

Korupce patří k závažným negativním jevům (nejen) soudobé společnosti, na jehož potlačování, resp. kontrole se podílí významnou měrou i trestní právo. Jádrem trestněprávní úpravy je úplatkářství. Proti korupční charakter mají nicméně i další ustanovení zvláštní části trestního zákoníku, zejména porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže (§ 248 odst. 1 písm. e) TrZ), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 odst. 1, písm. b) a c) TrZ) či pletichy při veřejné dražbě (§ 258 odst. 1 písm. b) a c) TrZ).¹ Následující úvahy budou zaměřeny na problematiku úplatkářství, a to nejen z pohledu nového trestního zákoníku.

---

¹ K vymezení pojmů korupce a úplatkářství viz Gřivna, T.: Trestní postih korupce v soukromém sektoru. Trestněprávní revue. 2005, č. 7-8. s. 169 - 170.

Korupce byla tradičně vnímána jako fenomén veřejného sektoru. Přesto, stále více států identifikovalo potřebu rozšířit boj proti korupci i do sektoru soukromého.² V evaluační zprávě GRECO zveřejněné v roce 2005 jsou uvedeny tři přístupy členských států GRECO ke kriminalizaci korupce v soukromém sektoru: tradiční postoj kriminalizace korupce v sektoru veřejném, většinový princip rozšíření kriminalizace i do sektoru soukromého a konečně přístup umožňující částečně pokrýt i korupci v soukromém sektoru. Do této třetí skupiny bylo zařazeno ustanovení § 149 českého trestního zákona o nekalé soutěži, které by se mohlo týkat též korupčního jednání, jehož záběr však nebyl shledán dostatečným.³ Rovněž v právu ES/EU je korupce v soukromém sektoru jednou z oblastí, na niž jsou zaměřeny snahy harmonizační a europeizační.⁴ Třeba v této souvislosti uvést dva právní nástroje, které byly přijaty v rámci třetího pilíře s cílem harmonizovat skutkové podstaty trestných činů. Jedná se o Společnou akci ze dne 22. prosince 1998, o boji proti korupci v soukromém sektoru (98/742/SVV) a Rámcové rozhodnutí Rady ze dne 22. července 2003, o boji proti korupci v soukromém sektoru (2003/568/SVV),⁵ jímž byla Společná akce zrušená a které ovlivnilo současnou podobu úplatkářství v trestním zákoníku č. 40/2009 Sb.

2. ÚPLATKÁŘSTVÍ V NOVÉM TRESTNÍM ZÁKONÍKU

Právní úprava úplatkářství v novém trestním zákoníku doznala podstatných změn, byť se to opticky takto jevit nemusí. Úplatkářství je stejně jako v předchozím trestním zákoně systematicky zařazeno mezi trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných (Hlava X., Díl 3 zvl. části TrZ). Zůstaly zachovány tři skutkové podstaty postihující přijetí úplatku (§ 331), podplacení (§ 323) a nepřímé úplatkářství (§ 334). Dosah skutkových podstat přijetí úplatku a podplacení se dle požadavků EU rozšířil na oblast soukromého sektoru. Přijetí úplatku se nadále nedopustí jen ten, kdo sám nebo prostřednictvím jiného v souvislosti s obstaráním věcí obecného zájmu pro sebe nebo jiného přijme nebo se dá slíbit úplatek, ale i ten, kdo se takového jednání dopustí v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného (§ 331 odst. 1 TrZ) nebo kdo za okolností uvedených v odst. 1 úplatek žádá (§ 331

---

² Institutiton against corruption. A comparative study of the national anti-corruption strategies reflected by GRECO`s Firts Evaluation Round, Ablin Eser/Michal Kabiciel, Baden Baden, 2005, s. 34.

³ Srov. Institutiton against corruption. A comparative study of the national anti-corruption strategies reflected by GRECO`s Firts Evaluation Round, Ablin Eser/Michal Kabiciel, Baden Baden, 2005, s. 34-35.

⁴ Srov. Fenyk,J.,Svák,J.: Europeizace trestního práva. Bratislavská vysoká škola práva. Bratislava, 2008, s. 20

⁵ Srov. Kmec.J.: Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva. 1. vydání: Praha : C.H.Beck, 2006, s. 142.

odst. 2). Stejně tak podplacením je poskytnutí, nabídnutí nebo slíbení úplatku jinému nebo pro jiného v souvislosti jednak s obstaráním věci obecného zájmu, jednak v souvislosti s podnikáním svým nebo jiného (§ 332 odst. 1 TrZ). Okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby, resp. okolností zvláště přitěžující (§ 17 TrZ) je v případě přijetí úplatku mj. spáchání takového činu úřední osobou (§ 331 odst. 3 písm. b) TrZ), v případě podplacení pak spáchání vůči úřední osobě (§ 332 odst. 2 písm. b) TrZ). Objektem těchto trestných činů je tedy kromě zájmu na nestranném a zákonném obstarávání věci obecného zájmu, tedy na ochraně čistoty veřejného života, i zájem na ochraně podnikatelských vztahů před korupcí.⁶ Podnikáním se ve smyslu § 2 odst. 1 obchodního zákoníku rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní odpovědnost za účelem dosažení zisku. Podnikatelem je pak osoba zapsaná v obchodním rejstříku, osoba, která podniká na základě živnostenského oprávnění, osoba, která podniká na základě jiného než živnostenského oprávnění (např. advokáti, notáři, soudní exekutoři, veterinární lékaři) a osoba, která provozuje zemědělskou výrobu (§ 2 odst. 2 obchodního zákoníku).⁷ Podnikatelem může být fyzická i právnická osoba (§ 13 obchodního zákoníku). Za podnikatele se považují i zahraniční osoby, pokud mají právo podnikat v zahraničí podle cizího právního řádu (§ 23 obchodního zákoníku). Definice pojmu obstarávání věci obecného zájmu pro oblast obchodních vztahů je formulována stejně jako v § 162a odst. 3 trestního zákona č. 140/1961 Sb. ve znění zák. č. 537/2004 Sb. Podle ustanovení § 334 odst. 4 TrZ se za obstarávání věci obecného zájmu považuje též zachování povinnosti uložené právním předpisem nebo smluvně převzaté, jejímž účelem zajistit, aby v obchodních vztazích nedocházelo k poškozování nebo bezdůvodnému obohacování účastníků těchto vztahů nebo osob, které jejich jménem jednají.

Uvedené rozšíření objektu i o oblast podnikání je důsledkem závazků plynoucích z výše zmíněného rámcového rozhodnutí Rady č. 2003/568/SVV. Je ale otázkou, zda objektivní stránka není formulována příliš široce, nad rámec požadavků rámcového rozhodnutí. Pojem souvislost s podnikáním je všeobjímající a legální definice či upřesnění v trestním zákoníku chybí. Bude proto nutné, aby jeho konkretizace byla provedena zejména judikaturou, tak jako je tomu i v případě pojmu obstarávání věci obecného zájmu mimo sféru obchodních vztahů.⁸ Navíc je tu i konkurence v podobě výše

---

⁶ Šámal,P. a kol.: Trestní zákoník II. § 140 až § 421. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2010, s.2885

⁷ Blíže srov. např. Šámal,P. a kol.: Trestní zákoník II. § 140 až § 421. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2010, s. 2318 a násl.

⁸ Srov. Gřivna,T.: Trestní postih korupce v soukromém sektoru. Trestněprávní revue. 2005, č. 7-8 s. 170.

zmíněných dalších skutkových podstat trestných činů, a proto bude nutné řešit i otázku případného souběhu či jeho vyloučení.⁹ Oproti tomu čl. 2 rámcového rozhodnutí zavazuje členské státy přijmout opatření nezbytná k zajištění toho, aby níže uvedená úmyslná jednání představovala trestný čin, dojde-li k němu přímo nebo pomocí prostředníka při profesionální činnosti:

a) příslib, nabídka nebo poskytnutí osobě v řídicím nebo jiném postavení, jednající pro subjekt činný v soukromém sektoru, neoprávněné výhody jakéhokoli druhu pro tuto osobu nebo pro třetí osobu tak, aby taková osoba provedla nějaký úkon nebo se zdržela provedení nějakého úkonu, a tím porušila své povinnosti;

b) požadování nebo získání neoprávněné výhody jakéhokoli druhu nebo přijetí příslibu takové výhody pro sebe nebo pro třetí osobu osobou v řídicím nebo jiném postavení, jednající pro subjekt činný v soukromém sektoru, za to, že provede nějaký úkon nebo se zdrží provedení nějakého úkonu, a tím poruší své povinnosti.

Nabízí se proto úvaha, zda nemohlo být úplatkářství ponecháno v původní podobě, tj. jen pro oblast obstarávání věcí obecného zájmu a oblast podnikání vyčleněna do samostatné skutkové podstaty formulované dle čl. 2 rámcového rozhodnutí. Za stávající situace by pak pojem souvislost s podnikáním měl být vykládán v duchu uvedeného článku 2, s přihlédnutím k zásadě subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 TrZ).

Rámcové rozhodnutí stanoví v čl. 4 odst. 1 rovněž požadavek na účinné, přiměřené a odrazující trestní sankce. Konkrétně se pak státům ukládá zajistit postih v podobě trestu odnětí svobody s horní hranicí od jednoho do tří let (čl. 4 odst. 2) a dále zajistit, aby fyzické osobě, která byla v souvislosti s určitou profesionální činností uznána vinnou z jednání podle článku 2, mohla být v případě potřeby alespoň v případech, kdy tato osoba měla v oblasti dotyčné profesionální činnosti vedoucí postavení v podniku, dočasně zakázán výkon této určité nebo srovnatelné profesionální činnosti v podobném postavení nebo funkci, pokud zjištěný skutkový stav opravňuje k domněnce, že existuje zřejmé riziko zneužití postavení nebo funkce aktivní nebo pasivní korupcí (čl. 4 odst. 4). Těmto požadavkům česká právní úprava vyhovuje. Za trestný čin přijetí úplatku v základní skutkové podstatě lze uložit trest odnětí svobody až na tři léta, resp. s účinností od 1. prosince 2011¹⁰ až na čtyři léta nebo zákaz činnosti. Za trestný

---

⁹ Srov. i Gřivna, T.: Trestní postih korupce v soukromém sektoru. Trestněprávní revue. 2005, č. 7-8, s. 170.

¹⁰ Dne 1. 12. 2011 nabyla účinnosti novela trestního zákoníku č. 330/2011 Sb.

čin podplacení pak v základní skutkové podstatě trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody až na dvě léta nebo peněžitý trest. To ovšem neznamená, že by nemohl být uložen i trest zákazu činnosti, budou-li splněny zákonné předpoklady pro jeho uložení stanovené v obecné části trestního zákoníku (§ 73 TrZ).

Za nejpodstatnější a možno říci nejproblematictější změnu v právní úpravě úplatkářství lze považovat absenci zvláštního ustanovení o účinné lítosti, v předchozím trestním zákoně obsaženého v § 163. Podle tohoto ustanovení trestnost podplacení (§161) a nepřímého úplatkářství (§162) zanikla, jestliže pachatel úplatek poskytl nebo slíbil jen proto, že byl o to požádán, a učinil o tom dobrovolně bez odkladu oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.

Institut účinné lítosti představuje jeden z prostředků napomáhajících k odhalování korupce, která bezesporu patří k latentním druhům kriminality. Je rovněž projevem zásady ekonomie trestní represe působící uvnitř trestního práva v podobě minima trestněprávní represe s maximálním ochranným efektem. Slib beztrestnosti výměnou za oznámení trestného činu může bezesporu přimět mnohé pachatele podplacení či nepřímého úplatkářství k takovému kroku, jímž současně dojde k odhalení trestného činu, který vzhledem k tomu, že pachatel o úplatek sám požádal, je bezesporu společensky škodlivější.

Důvodová zpráva absenci zvláštního ustanovení o účinné lítosti blíže nekomentuje. Faktem je, že mezinárodní úmluvy ani oba výše zmíněné právní nástroje vztahující se ke korupci neobsahují takový institut, resp. možnost jeho využití členskými státy.

Dle mého názoru skutečnost, že mezinárodní právní nástroje stanoví požadavek zajistit trestnost určitých korupčních jednání a účinné, přiměřené a odrazující sankce za takové jednání a současně neupravují možnost zániku trestní odpovědnosti neznamená, že by členské státy nemohly takovou možnost zakotvit, zvláště je-li jejím účelem umožnit realizaci trestního postihu dalších osob, které se dopustily přijetí úplatku, popř. nepřímého úplatkářství.

Znovuzavedení účinné lítosti je otázkou diskutovanou jak odbornou veřejností, tak i zákonodárcem. Ministr spravedlnosti před časem v této souvislosti vyjádřil názor, že účinné lítosti není třeba, neboť postačuje institut spolupracujícího obviněného. Mám za to, že jde přece jen o dva rozdílné instituty, které se liší svým primárním účelem. Účinná lítost jakožto okolnost způsobující zánik trestní odpovědnosti je zaměřena na samotné odhalování úplatkářství. Spolupracující obviněný pak přispívá zejména k prokázání již odhalené trestné činnosti výměnou za mírnější postih spočívající v možnosti uložení trestu odnětí svobody pod trestní sazbu (§ 58 odst. 4 TrZ). Podle současné právní úpravy obsažené v § 178a TrŘ navíc může dojít k označení obviněného za spolupracujícího jen v řízení o zvláště závažném zločinu, tzn., že v případech úplatkářství přichází tento

postup v úvahu pouze u trestného činu přijetí úplatku podle § 331 odst. 4 TrZ.

3. ZÁVĚREM

Vzhledem ke krátké době účinnosti nového trestního zákoníku je ještě brzy činit nějaké závěry o právní úpravě úplatkářství, zejména pokud jde o praktické problémy spojené s rozšířením dosahu skutkových podstat přijetí úplatku a podplacení do sféry podnikání. Takové hodnocení předpokládá delší časové období aplikace, identifikování problémů i prostřednictvím judikatury apod.

Závěry však lze učinit k institutu účinné lítosti. Jeho nezařazení do trestního zákoníku nepovažuji za šťastné. Mám za to, že v rámci proti korupční strategie má své důležité, možno říci dokonce i nezastupitelné místo při odhalování úplatkářství. Doporučuji proto opětovné zavedení tohoto institutu do trestního zákoníku, a to i v modifikované podobě, bez striktního požadavku na bezodkladnost oznámení, která aplikaci účinné lítosti omezuje.

Literature:

- Fenyk,J.,Svák,J.: Europeizace trestního práva. Bratislavská vysoká škola práva. Bratislava, 2008.
- Gřivna,T.: Trestní postih korupce v soukromém sektoru. Trestněprávní revue. 2005, s. 169.
- Institutiton against corruption. A comparative study of the national anti-corruption strategies reflected by GRECO`s Firts Evaluation Round. Ablin Eser/Michal Kabiciel, Baden Baden, 2005.
- Kmec.J.: Evropské trestní právo. Mechanismy europeizace trestního práva a vytváření skutečného evropského trestního práva. 1. vydání: Praha : C.H.Beck, 2006.
- Šámal,P. a kol.: Trestní zákoník II. § 140 až § 421. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2010.

Contact – email

*Doc. JUDr. Věra Kalvodová, Dr., Katedra trestního práva PrF MU
Brno, Vera.Kalvodova@law.muni.cz*